GLADIATORUL ΣΚΙΡΤΟΣ ΔΑΚΗΣΙΣ DIN TOMIS

NICOLAE GOSTAR

Pe la sfîrşitul secolului trecut, s-a aflat la *Tomis*, azi Constanţa, în Moesia inferior, o inscripţie grecească, avînd la mijloc figura unui gladiator ce ţine în mîna dreaptă o armă de o formă încă neîntîlnită, iar în mîna stîngă un trident *(fuscina, tridens)* şi un pumnal *(pugio)*. La picioarele gladiatorului se vede un patruped, după cît se pare un cîine, reprezentare obişnuită pe monumentele funerare ale gladiatorilor. Inscripţia, în limba greacă, aplicată pe opt rînduri în dreapta şi stînga sculpturii, a fost publicată de mai multe ori [1], ultima dată, însoţită de un valoros studiu şi bogat comentariu privind persoana, calitatea şi originea gladiatorului, de către R. Vulpe, în *Apulum*, V, 1965, p. 151 şi urm [2].

În urma îmbunătăţirii lecturii, s-a admis următoarea autentificare a textului epigrafic : Σκίρτος Δακήσις/έλεύθ(ερος)/ ΠΑΡΜΩΝ/ἔξ, παρὰ μοῖρ/αν ἀπελθῶν,/κεῖμ/αι δ'ἐν Τόμει, τὸν/τάφον οἶκον ἔχω/ν. ἐρρ(ῶσθαι) ὑμᾶς εὔχομαι. După aspectul literelor (*sigma* şi *omega* de formă lunară), inscripţia datează din sec. III [3], deşi nu s-ar exclude şi sec. II.

Singurul cuvînt necunoscut este ΠΑΡΜΩΝ din r. 2. Gr. Tocilescu credea că este un nume propriu, în sensul că gladiatorul ar fi fost un libert al lui *Parmon* [4]. L .Robert formulează mai multe probabilităţi : πάλος α' (sau πάλος β'), ori cuvîntul *parma* „scut", dar mai curînd o eroare în loc de πυγμῶν „lupte" sau o transcriere rotacizantă în loc de παλμῶν a termenului latin *palmarum* (în genitiv plural) „premii pentru biruinţe", „victorii" [5]; a fost preferată această ultimă variantă, ca fiind mai în concordanţă cu sensul inscripţiei [6].

[1] Gr. Tocilescu, *Fouilles et recherches archéologiques en Roumanie,* Bucureşti, 1900, p. 227, fig. 108; IGR, I, 646 ; L. Robert, *Les gladiateurs dans l'Orient grec,* Paris, 1971², p. 104—105, nr. 44, pl. IV; Gh. Ştefan, *Buletin Ştiinţific al Academiei Republicii Populare Române. C. Ştiinţele istorice, filosofice şi economico-juridice, ştiinţa limbii, literatură şi artă,* I, 1, 1948, p. 29—31 ; I. Stoian, *Tomitana. Contribuţii epigrafice la istoria cetăţii Tomis,* Bucureşti, 1962, p. 199, pl. L, fig. 2 .

[2] Mai nou, Ann. Ep., 1965, 29 ; Á. Dobó, *Inscriptiones extra fines Pannoniae Daciaeque repertae ad res earundem pertinentes,* Budapesta, 1975⁴ p. 170, nr. 866.

[3] Gr. Tocilescu, *ibidem*, „d'une époque assez basse" ; Gh. Ştefan, *ibidem*, „probabil din sec. III e.n." ; R. Vulpe, *Apulum,* V, 1965, p. 151, inscripţia „scrisă rudimentar de un lapicid din sec. III e.n." ; Á. Dobó, *ibidem*, „titulus noster saec. III tribuitur".

[4] Gr. Tocilescu, *ibidem*, „affranchi de Parmon" ; urmat de R. Gagnat , IGR, I, 646, Σκίρτος Δακήσις ἐλεύθ(ερος) Παρμῶ(νος) (cf. TLL On. III, 7).

[5] L. Robert, *ibidem.*

[6] Gh. Ştefan, *ibidem* ; I. Stoian, *ibidem* ; R. Vulpe, *op. cit.*, p. 152—153 ; Á. Dobó, *ibidem.*

Traducerea: „(eu) Σκίρτος Δακήσις, eliberat, cu șase victorii, părăsind viața înainte de vreme, sînt înmormîntat la Tomis, avînd mormîntul locuință; eu vă urez vouă să fiți sănătoși!"

Numele gladiatorului, cu care începe textul, este Σκίρτος Δακήσις, în care, al doilea cuvînt, adjectivul latin *Dace(n)sis*, încă neîntîlnit, este derivat din etnonimul *Dacus*. Acest *Dace(n)sis* era o dovadă îndeajuns de grăitoare pentru a-l considera pe gladiator ca fiind dac de origine [7], deși, s-a atras atenția, că *Scirtus* este un bine-cunoscut antroponim illyr [8]. În fața acestui echivoc, R. Vulpe a încercat o altă interpretare, în sensul că *Scirtus*, illyr după nume, este *Dace(n)sis* nu ca origine etnică, ci numai ca proveniență geografică, adică un illyr colonizat în provincia Dacia și de aici, din patria adoptivă, a venit în provincia *Moesia* inferior stabilindu-se la *Tomis* [9]. S-ar părea deci ca această explicație să fie singura posibilă, pentru ca un gladiator de origine illyră să fie în același timp *Dace(n)sis*.

Totuși, neexistînd alte exemplificări, pare a fi puțin probabil, ca un illyr, chiar dacă a trăit un timp în Dacia și apoi s-a mutat în Moesia inferior, să-și spună *Dace(n)sis*. În textele epigrafice, originea sau proveniența unui gladiator se indica printr-un etnic substantival [10]. Originea gladiatorului, exprimată printr-un adjectiv, se întîlnește atunci cînd se

---

[7] Gr. Tocilescu, *ibidem*, „Skirtos le Dace"; V. Pârvan, *Cetatea Tropaeum. Considerații istorice*, București, 1912, p. 32, Scirtus *Dacensis* „singur spune că e dac"; idem, *Începuturile vieții romane la Gurile Dunării* (ediție îngrijită de R. Vulpe), București, 1974[2], p. 77, 255, „gladiator dac la Tomis"; idem, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926, p. 229, „Skirtos «Dacul», din Tomi".

[8] G. G. Mateescu, *Ephemeris Dacoromana*, I, 1923, p. 79, „un gladiatore di Tomi chiamato cosi ci dichiari precisamente la sua origine dacica... sarà stato fose un nome generale balcanico", dar se aduc și exemple cu „origine illirica, ossia anche greca". *Scirtus*, ca nume specific illyric, era cunoscut lui H. Krahe, *Lexikon altillyrischer Personennamen*, Heidelberg, 1929, p. 102; A. Mayer, *Die Sprache der alten Illyrier*, I, Viena, 1957, p. 314; cu noi argumente de R. Vulpe, *op. cit.*, p. 153—163 și de I. I. Russu, *Illirii. Istoria, limba și onomastica. Romanizarea*, București, 1969, p. 264. Tot ca illyr, *Scirtus* este considerat de Gh. Ștefan, *ibidem*; I. Stoian, *ibidem*, chiar dacă *Scirtus* este illyr, adaosul *Dacensis* „arată în mod evident originea dacă a gladiatorului". La o origine eventual grecească a antroponimului *Scirtus*, s-a gîndit G. G. Mateescu, *op. cit.*, p. 79 și apoi L. Robert, *op. cit.*, p. 300; cf. R. Vulpe, *op. cit.*, p. 157—158; mai nou, L. Robert, *Hellenica*, XI—XII, 1960, p. 508—509, referindu-se printre alte nume și la Σκιρτ—, „les noms commençant par *Sk* sont fréquent chez les Illyriens"; la fel și la Á. Dobó, *ibidem*. În ce privește ἐλεύθ(ερος), R. Vulpe, *op. cit.*, p. 151, nota 5, consideră că ar fi calitatea de *ingenuus*. Este adevărat că se întîlnesc *ingenui* printre gladiatori (G. Lafaye, *DA*, II, 2, p. 1374), dar aici el este tot un sclav gladiator *liberatus*, așa cum se întîlnesc în inscripțiile ILS, 5086, *Threci Voluseno lib(erato) VIII (= octava* sc. *pugna)*; ILS, 5095, *Beryllus esse (darius) lib(eratus) XX (= viginta pugna)*; ILS, 5096, *C. Pomp. Mart. esse(darius) lib(eratus) Faustus c(oronarum) XXXVII*; ILS, 5105, *Lyco lib(eratus) mur(myllo) scaev(a)*; CIG, 2889, Πέπλος ἐλεύ(θερος) etc. (G. Lafaye, *op. cit.*, p. 1375). De altfel, în onomastica illyră, numele *Scirtus,—a*, este purtat de sclavi, pe cînd *Scirtius,-ia*, de oameni liberi (H. Krahe, *ibidem*; A. Mayer, *ibidem*).

[9] R. Vulpe, *Apulum*, V, 1965, p. 154 și urm.; idem, *Din Istoria Dobrogei II. Romanii la Dunărea de Jos*, București, 1968, p. 359; idem, în aparatul critic la V. Pârvan, *Începuturile vieții romane la Gurile Dunării*, București, 1974[2], p. 165—166; Á. Dobó, *ibidem*.

[10] ILS, 5101, *nat(ione) Aedu(u)s*; ILS, 5095, *n(atione) Arabus*; ILS, 5118, *natione Batavus*; ILS, 5098, *natione Bessus*; ILS, 5111, *nat(ione) Dacus*; ILS, 5087, *natione Hispan(us)*; CIL, VI, 10.184, *Hispanus*; ILS, 5092, *nat(ione) Raet(us)*; ILS, 5113, *nat(ione) S[y]rus*; ILS, 5085, *natione Traex*; ILS, 5093, *Treb(ocus ?)*; ILS, 5104, *natione Tunger* etc.

indică o localitate, de obicei un oraş[11]. Există deci puţină certitudine, că prin *Dace(n)sis* s-ar fi indicat *Dacia*, presupusa provincie adoptivă a lui *Scirtus*, de aceea trebuie să încercăm a afla o altă explicaţie.

Printre numeroasele categorii de gladiatori, figurează şi nume luate de la un anumit popor: *Gallus*, *Samnis* şi *Thraex* (sau *Thrax*)[12]. Dar *Dace(n)sis*, fiind un adjectiv, aici este cu totul de altă nuanţă. Credem deci, aşa cum vom încerca a demonstra, că *Dace(n)sis* este un atribut direct al lui *Scirtus* şi se leagă de o anumită specializare, dexteritate, a gladiatorului de la Tomis.

În inscripţiile funerare, specialitatea gladiatorului se arată fie înainte fie îndată după nume. Astfel, după nume: *Thelyphus Samnes*[13], *Macedo Thr(aex)*[14], *Maximus Iulianu(us) essed(arius)*[15], *Hylas dymacherus sive assidarius*[16], *Paeraegrinus myrmillo*[17], *Crispus provocator*[18], *Amabilis secutor*[19], *Generosus retiarius*[20] şi încă altele. Chiar la Tomis, o inscripţie, în amintirea altui gladiator, începe: 'Αγροῖκον πυγμῇ προβοκάτορα χερετερόπλον „Agroicos *provocator* cu mîna stîngă în luptă"[21]. Găsim deci, că ar fi mult mai indicat în a considera că *Dace(n)sis* din inscripţia lui *Scirtus* să fie mai curînd o specializare în luptă a gladiatorului, decît originea sau provenienţa.

Între denumirile de gladiatori, specializaţi în anumite lupte, găsim cîteva, care, sub formă de adjective, derivă de la o anumită armă (ofensivă sau defensivă) sau unealtă sau obiect folosit în luptă. Astfel: *cruppellarius*[22] de la *cruppa* „armură (?)" celtică[23]; *essedarius* de la *essedum* „car de luptă" celtic[24]; *falcarius* de la *falx* „sabie în formă de coasă"[25]; *hastatius (?)*[26] de la *hasta* „lance"; *iaculator (?)*[27] de la *iaculum* „plasă";

---

[11] ILS, 5119, *Aculeiensis* (pentru *Aquileiensis*); ILS, 5088, 5089, 5117, *Alexandrin(us)*, şi *nat(ione) Alexandrinus*; ILS, 5122, *Dertonensis*; ILS, 5121, *n(atione) Mutinensis*; CIL, VI, 10. 184, *natione Pal(l)antinus*; ILS, 5120, *n(atione) Viannensis* (pentru *Viennensis*) etc.

[12] G. Lafaye, *op. cit.*, p. 1584—1585, 1587—1588; L. Friedlaender, *Darstellung aus der Sittengeschichte Roms in der Zeit von Augustus bis zum Ausgang der Antonine*, în prelucrarea lui G. Wissowa, vol. IV, Leipzig, 1921⁴, p.258 şi urm., în capitolul lui F. Drexel, *Kostum und Bewaffnung der Gladiatoren.*

[13] ILS, 5085.

[14] ILS, 5089.

[15] ILS, 5094.

[16] ILS, 5097.

[17] ILS, 5100.

[18] ILS, 5108.

[19] ILS, 5111.

[20] ILS, 5117.

[21] Gh. Ştefan, *op. cit.*, p. 31—32, fig. 1; I. Stoian, *op. cit.*, p. 199, pl. LI, fig. 1.

[22] G. Lafaye, *op. cit.*, p. 1588.

[23] Cf. A. Ernout, A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, Paris, 1967⁴, p. 152.

[24] G. Lafaye, *DA*, II, 1, p. 815—817; L. Friedlaender, *op. cit.*, p. 265—266.

[25] Mai jos p. 122.

[26] În inscripţia CIL, VI, 10. 206 *(opus musivum)* apare de două ori ASTACIVS, dar ar putea fi un nume propriu, odată pentru un *retiarius* altă dată pentru un *lorarius (?)* (cf. G. Lafaye, *DA*, II, 2, p. 1598, fig. 3598).

[27] CIL, VI, 10.206 *(opus musivum)*, un IACVLATOR, dar poate a fi numele unui *lorarius (?)* (cf. G. Lafaye, *ibidem*); există totuşi termenul militar *iaculator* (CGL, III, 298, 21).

laquearius de la *laquea* „laț", „lassou" [28]; *manicarius* de la *manica* (armă de aspect necunoscut ?) [29]; *parmularius* de la *parma, parmula* „scut tracic" [30]; *retiarius* de la *rete* „plasă", „rețea" [31]; *sagittarius* de la *sagitta* „săgeată" [32]; *spatharius* de la *spatha* „sabie" de origine grecească [33]. În fața unor asemenea exemple, se poate admite că prin *dace(n)sis* se designează un gladiator care luptă cu o armă cunoscută sub numele de **daca*, denumire ce nu poate fi streină de populația și neamul dacilor [34]. Cuvîntul **daca* a intrat în lexicul roman, păstrat însă numai în limbile din occidentul latin [35].

---

[28] G. Lafaye, *op. cit.*, p. 1589; L. Friedlaender, *op. cit.*, p. 262.

[29] Cf. L. Friedlaender, *op. cit.*, p. 267.

[30] Suetonius, *Domitianus*, 10.

[31] G. Lafaye, *op. cit.*, 1585—1586; L. Friedlaender, *op. cit.*, p. 260—261.

[32] G. Lafaye, *op. cit.*, p. 1589; L. Friedlaender, *op. cit.*, p. 266.

[33] G. Lafaye, *op. cit.*, 1585.

[34] Din *Daca* nu se putea ajunge la o formă de adjectiv cu desinență-*arius*, ca *essedarius, retiarius* etc. Credem că **daca*, arma dacică, poate să provină numai de la *Daci*, adică un derivat al acestui substantiv și nu invers, cum preconiza C. Daicoviciu, *Istoria României*, I, sub red. C. Daicoviciu, E. Condurachi, I. Nestor, Gh. Ștefan, București, 1960, p. 258, „că numele de *dac* pare să provină de la cuvîntul **daca*, nume ce însemna în limba geto-dacă «cuțit», «pumnal» și fusese arma caracteristică a acestei populații". De obicei, numele de obiecte, arbori sau plante, după numele unui popor, derivă din numele etnicului respectiv și nu invers; astfel: *armeniaca*, arbore din Armenia (TLL, II, 610); *britannica*, plantă din *Britannia* (A. Ernout, A. Meillet, *op. cit.*, p. 76); *dalmatica*, îmbrăcăminte de origine dalmată (TLL On, III, 20); *dardana*, plantă medicinală din Dardania (TLL, V, 38; cf. A. Ernout, A. Meillet, *op. cit.*, p. 164); *francisca*, arma francilor (Du Cange, *Glossarium*, III, p. 592); *persicus*, pom fructifier din Persia (TLLex, IV, 623—624; cf. A. Ernout, A. Meillet, *op. cit.*, p. 500); *sarmaticus*, o anumiă țesătură (Du Cange, *Glossarium*, VII, p. 312); σκυθικά, încălțăminte scitică (Hesychius *s. v.*) etc. Alte etimologii pentru daci: P. Kretschmer, *Einleitung in die Geschichte der Griechieschen Sprache*, Göttingen 1896, p. 202, 214, 221, înrudire cu frigianul *daos* „lup", la rîndul lui din radicalul **dhu-* „stürmen", „a ataca", „a năvăli"; D. Detschew, *Die Thrakischen Sprachreste*, Viena, 1957, p. 546, i.-e. **dhag-* „scharf", „ascuțit", „tăios" (probabil de aici a fost preluată ideia de către C. Daicoviciu); I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, București, 1967², p. 100, posibil din i. -e. **dha-k-*, radicalul **dhe-* „a pune", „a așeza"; M. Eliade, *De Zalmoxis à Gengis-Khan*, Paris, 1970, p. 13, plecînd de la sugestia lui P. Kretschmer, că frigianul *daos* „lup" (la Hesychius, *s. v.*), „les Daces s'appelaient eux mêmes plus anciennement des «loups» ou «ceux qui sont pareils aux loups», «ceux qui semblent aux loups»".

[35] Se admite că **daca* să fi existat în latina populară, păstrat în neap. *dake*, ital. *daga*, v. catal. *daiga*, catal. și span. *daga*, port. *adaga*, prov. *daga*, fr. *dague* (W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1935³, p. 228, nr. 2456). Se pare că în epoca romană tîrzie (sec. VI), în vest, *Daci* erau numiți *Dagi* (Isidorus, *Etym.*, IX, 2, 89), ceea ce ar explica fonetismul din limbile latine occidentale. În scrierile medievale latine, cuvîntul este *daga, dagga, dagha, diga*, cu înțeles de *pugio, sica, ensis, magnus cultelus* (Du Cange, *Glossarium*, III, p. 3). Cuvîntul este prezent și în țările germanice (*degen, daggert, dagge* etc., „kurzes Schwert"), ca și în Anglia și Scoția, dar, peste tot în aceste țări, el este un împrumut francez (Fr. Kluge, W. Mitzka, *Etymologisches Wörterbuch der Deutsche Sprache*, Berlin, 1967²⁰, p. 125). În v. fr. *dague* (subst. fem.) este atestat mai întîi în 1229 și uneori a fost considerat a fi un împrumut din ital. sau prov. *daga*. În vechea vorbire franceză, cuvîntul însemna un pumnal cu lama ascuțită și lată ce putea pătrunde prin cuirasă și cămașa de zale și adesea denumit *dague de miséricorde* sau, simplificat, *miséricorde*, fiind folosit împotriva adversarului căzut de pe cal și care nu implora îndurare. Originea latină a cuvîntului a fost arătată mai întîi de H. Schuchard, *Globus*, LXXX, p. 206—208 și *ZRP*, XXVI, 1902, p. 115, ca provenind din **daca*, cu înțeles de *daca ensis* „sabie dacică"; L. Șăineanu, *ZRP*, XXXI, 1907, p. 259, propune o origine persană *teg, taega* „Schwert", „sabie"; E. Gamilscheg, *ZRP*, XL, 1920, p. 517—518; XLII, 1922—1923, p. 86—89 și *Etymologisches Wörterbuch der französischen Sprache*, Heidelberg, 1928, p. 287—288, **daca* în sensul de „sabie dacică" nu se sprijină pe fapte de tradiție; B. Terracini, *Archivo Glottologico Italiano* (dir. P. G. Goidànich), XX, 1926, p. 151, plecînd de la cuvîntul latin *daculum*

Sensul de **daca*, adică armă dacică, credem că este cel de „sabie dacică", „sabie curbă", „încovoiată". Folosirea unor arme streine de către gladiatorii romani este cunoscută : *spatha* sabie de tip grecesc [36], *sica* pumnal tracic [37]; *parma* scut tracic [38]; *essedum* car de luptă celtic [39] etc.

În lexicul latin, **daca* nu este singurul cuvînt care derivă de la numele poporului dac. Astfel, în CGL, I, 84, 91, găsim : *gladium ensem telum mucronem sica(m)- daculum*, deci cele şase sînt sinonime. Glosarul dovedeşte că în limba populară latină exista cuvîntul *daculum* „sabie" sau „pumnal", neatestat în alte scrieri, păstrat însă în cîteva limbi romane din occident, dar cu înţeles de „coasă", mai rar „cosor". S-a admis de unii, că *daculum* este diminutiv al lui **daca*,dar păstrarea cuvîntului numai în cîteva limbi latine din occident, pe o arie destul de restrînsă (nordul Spaniei şi jumătatea de sud a Franţei), ca şi faptul că cuvîntul are înţeles de „coasă", „secere", „cosor" şi nu de „sabie", a făcut să i se caute o altă etimologie [40], dar fără o adeziune unanimă.

(mai jos nota 40), pe care il crede de origine ligurică, postulcază existenţa unui cuvint **daca* în limba ligură ; W. Meyer-Lübke, *ibidem*, **daca*, cu sens de *daca ensis*, cuvînt latin, „dakisches Messer", „Dolch", s-a format în nordul Italiei, de unde s-a răspîndit în vestul latin ; O. Bloch, *Dictionnaire étymologique de la langue française*, în colaborare cu W. v. Wartburg, I, Paris, 1932, p. 198, cuvînt de origine obscură, iar un cuvînt latin **daca* „sabie dacică", neexistînd în textele latine, ar fi puţin probabil ; W. v. Wartburg, *Französisches etymologisches Wörterbuch*, III, Leipzig-Berlin, 1934, p. 1—2, admite cuvîntul latin **daca* „dakisches Messer" ; P. Robert, *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, II, Casablanca-Paris, 1957, p. 1080, *dague* „peut-être lat. pop. *daca* épée dace" ; Ad. Hatzfeld, A. Darmsteter, A. Thomas, *Dictionnaire général de la langue française*, Delagrave-Paris, 1964, p. 618, *daga, dague*, origine necunoscută ; A. Dauzat, J. Dubois, H. Mitterand, *Nouveau Dictionnaire étymologique et historique*, Paris, 1964, p. 219, *dague* origine obscură, dar ar putea proveni din latinul *daca ensis* „épée dace". C. Battisti, G. Alessio, *Dizionario etimologico italiano*, II, Firenze, 1951, p. 1204, „*daga*... le altre spiegazioni (lat.* *daca* [*ensis*] o pers. *teg.* spada) sono aleatorie"; J. Corominas, *Diccionario critico etimologico de la lengua castellana*, II, Berna, 1970, p. 103, „*daga* di origen disconocido".

[36] Nota 33. A. Ernout, A. Meillet, *op. cit.*, p. 638—639, se admite o etimologie grecească şi se presupune şi una germanică.

[37] CGL, II, 183 b, *sica* θρακικὸν ξίφος ἐπικαμπές ; Val. Maximus, III, 2, 12; L. Friedlaender, *op. cit.*, p. 263—264 ; A. Ernout, A. Meillet, *op. cit.*, p. 623.

[38] Hesychius, *s.v.*, πάρμη θράκιον ὅπλον: CGL, II, 142, 19, *parma* θρακικὸν ὅπλον; G. Lafaye, *op. cit.*, p. 1587 ; D. Detschew, *op. cit.* p. 358—359 ; cf. M. Niedermann, *Essais d'étimologie et de critique verbale latine*, Neuchatel, 1918, p. 36 şi urm. ; H. Meltzer, *Berliner Philologische Wochenschrift*, XXXIII, 1920, p. 783 ; A. Ernout. A. Meillet, *op. cit.*, p. 484.

[39] A. Ernout, A. Meillet, *op. cit.*, p. 202.

[40] Cuvîntul a supravieţuit în piem. *dai(a)*, prov. *dalh*, fr. *dail* (subst. masc.), *daille* (subst. fem.), prov. *dalh*, catal. *dalla* (de aici span. *dalle*), sav *dal'*, lyon. *dâyi* „coasă" ; catal. *dall*, ins. Menorca *day* „cosor" ; derivate : v. fr. *dailler*, prov. *dalhar* „mit der Sichel mähen" ; gasc. *redalh*, catal. *redall* „Grummet", „otavă" (W. Meyer-Lübke, *op. cit.*, p. 229, nr. 2457). În literatura latină medievală apare deabia în anul 1465, sub *dalha, dallis* „coasă" şi *daliare, dalliare* „a cosi" (Du Cange, *Glossarium*, III, p. 4), iar în scrierile dialectale franceze din sud, începînd cu anul 1416 (Ad. Hatzfeld, A. Darmsteter, A. Thomas, *op. cit.*, p. 618). După H. Schuchard, *ibidem*, cuvîntul, cunoscut în nordul Spaniei şi sudul Franţei, îşi trage originea din lat. *daculum*, derivat din **daca* „dakisches Schwert" ; M. Niedermann, *op. cit.*, p. 49, lat. *daculum* „coasă" este de origine ligurică, această limbă înrudită fiind cu limba siculică, unde găseşte ζάγκλη sinonim cu grec. δρέπανον „coasă" şi reconstituie liguricul **dankla*, **dalkla*, **dalklon* ; de aici o presupusă formă liguro-latină **dalculum*, din care a provenit *daculum* ; la rîndul lui, din **dalculum*, prin trecerea lui *d* la *l*, se formează ital. *falcula* şi din acesta, ca un derivat secundar, lat. *falx* „coasă" ; o bună rezumare a studiului etimologic a lui M. Niedermann, o găsim la H. Meltzer, *op. cit.*, p. 783, „an der Hand von δάγκλη=ζάγκλη auf Münzen des 6. und 5. Jhrh. v. Chr. von *phanclas* = *faculas* für *falculas* bei Varro und von romanischen Ausdrücken

Pentru sabia dacică (**daca, daculum*) însă, după cum se deduce din două texte latine, romanii foloseau cuvîntul *falx* „coasă“, din motiv că această armă avea într-adevăr forma uneltei agricole. Găsim astfel la Statius, *Achilleis*, II, 131—135, ed. H. W. Garrod, Oxford, 1906 :

. . . didici, quo Paeones arma rotatu,
quo Macetae sua gaesa citent, quo turbine contum
Sauromates falcemque Getes arcumque Gelonus
tenderet et flexae Balearicus actor habenae
quo suspensa trahens libraret[41]...

În poemul *Achilleis*, deși inspirat din ciclul troian, unele versuri au fost concepute sub impresia războaielor purtate de împăratul Domițian împotriva germanilor, sarmaților și dacilor[42]. În versurile 131—135, fiecare popor este amintit cu o anumită armă specifică : sarmații cu *contus*

für „Dolch“ wie ital. *daga* und für „Sichel“ wie altfranz. *dail, daille* erschliesst der Verf. ein ligurisches **danklon, *dankla,* aus dem durch Anähnlichung **dalklon, *dalkla* geworden sei, das dann im Lateinischen über **palkla* zu *falcula* geführt habe, aus dem als aus einem scheinbaren Deminutivum endlich *falx* entstanden wäre“ ; A. Walde, *Wochenschrift für klassische Philologie,* 1920, p. 375, exprimă îndoieli în ce privește originea ligurică, **dalklom* nefiind atestat pe teritoriul propriu-zis liguric ; E. Gamilscheg, *ibidem,* se pronunță pentru o etimologie celtică, cunoscut fiind irl. *delg* „spine“, „ac“, de unde reconstituie cuvîntul gallic **dalgis* ; J. Brüch, *ZRP,* XLI, 1921—1922, p. 583—584, *daculum,* un obiect de formă intermediară *sabie/coasă* și „das dakische Kurzschwert ist auf der Trajanssäule oft genug abgebildet“ ; W. v. Wartburg, *op. cit.*, p. 2—3, **daculu-*, „Sense“, ca origine pentru cuvintul sinonim din limbile romanice; B. Terracini, *op. cit.*, p. 126—129, 148—152, *daculum,* origine ligurică, fără alte argumente mai convingătoare decît cele ale lui M. Niedermann ; W. Meyer-Lübke, *op. cit.*, p. 209, nr. 2457, pentru *daculum* arc in vedere înaintea tuturor etimologia propusă de H. Schuchard ; P. Robert, *ibidem, dail, daille,* „sorte de faux à manche court“, originea în lat. pop. *daculum,* „peut-être diminutive de *daca*“ ; Ad. Hatzfeld, A. Darmstetar, A. Thomas, *ibidem, dail, daille,* de origine nesigură, s-ar putea apropia de goth. *dailla* „parte“, *daillan* „diviser“ ; A. Dauzat, J. Dubois, H. Mitterand, *ibidem,* fr. *dail, daille,* din lat. *daculum,* la rindul lui din **daca* ,dar posibilă și o origine ligurică ; A. Ernout, A. Meillet, *op. cit.*, p. 214, resping construcția etimologică a lui M. Niedermann, potrivit căreia lat. *falx* este un derivat din *falcula* și nu invers, aceasta, la rîndul ei, ca provenind dintr-un presupus liguric **dhalkla,* care ar fi dat lat. *falcula* ; cei doi autori pun sub semnul întrebării dacă lat. *daculum* este într-adevăr de origine ligurică.

[41] Traducerea lui M. Nissard, *Stace, Martial, Manilius, Lucilius Junior, Rutilius, Gratius Faliscus, Nemesianus et Calpurnianus. Oeuvres complètes avec la traduction français,* Paris, 1865, p. 321, „j'appris comment les Péons font tournoyer leurs armes, comment les Macètes lancent leurs javellots, comment les Sarmates font tourbilloner leur ceste, comment les Gètes brandissent la faux, comment le Gélon tend son arc, comment enfin le frondeur des îles Baléares balancent sa courroie sifflante“. Versurile nu au fost luate în considerare de editorii FHDR, I, deși sînt semnificative pentru istoria dacilor în timpul lui Domițian. De asemenea au fost omise tot din *Achilleis,* II, 84—86 :

...subeunt, quales Maeotide ripas,
cum Scythicas rapuere domos et capta Getarum
moenia, sepositis epulantur Amazones armis.

Traducerea lui M. Nissard, *ibidem*: „elles entrent semblables aux Amazones, quand sur les rives méotides elles reviennent, après avoir ravagé les demeurs des Scythes et soumis les peuplades gètes, déposer leurs armes et livrer aux festins“. Observația noastră este în legătură cu *et capta Getarum moenia,* care nu pot primi traducerea de mai sus, ci mai curînd *et conquis les citadelles des Gètes*“, „și au cucerit cetățile geților“ (= ale dacilor) ; versul a fost inspirat din episoadele războaielor dacice ale lui Domițian.

[42] Nota precedentă.

„suliță“, „țepușe“ [43], geții cu *falx* „coasă“, gelonii [44] cu *arcus* „arcul“, *Macetae* [45] cu *gaesa* „suliță lungă“ celtică [46], balearii cu *habena* „praștia“.

Al doilea exemplu este oferit de Fronto, *Principia historia*, ed. C. R. Haines, II, Londra, 1920, p. 204 = FHDR, I, p. 533. [*Traianus*] ... *in bellum profectus est cum cognitis militibus hostem Parthum contemnentibus, sagittarum ictus post ingentia Dacorum falcibus inlata volnera despicatui habentibus.* „[Traian] a plecat la război cu soldați încercați, care disprețuiau pe parți, dușmanii noștrii și nu se speriau de săgețile acestora după grozavele răni pricinuite de coasele dacilor“.

Este pe deplin sigur, că *falx* a geților din poemul lui Statius și *Dacorum falces* din scrierea lui Fronto nu trebuiesc luate în sensul propriu de „coase“ ci în cel de „săbii încovoiate getice, dacice“. Din *daculum*, cu sens primar de „sabie“, ușor s-a putut atunci ajunge la înțelesul popular de „coasă“.

Dar există și o dovadă că *falx* „sabia dacică“ era folosită de gladiatori; astfel CGL, V, 599, 23, *falcarius gladiator falcem gerens.* Prin analogie, credem atunci că și *Scirtus Dace(n)sis*, de la Tomis, era un *falcarius*, adică gladiator specializat în mînuirea săbiei dacice. S-ar putea admite deci identitatea *dacensis* = *falcarius*, ca și *thraex* = *parmularius* (evenual *sicarius*) [47].

Pe Coloana lui Traian, în cîteva scene, se văd asemenea săbii recurbate, de diferite mărimi; 1° sabie foarte scurtă, un fel de pumnal mai lung recurbat (pe soclul Coloanei), cu care se sinucide Decebal în scena CXLV și care corespunde unei *sica*, armă folosită cu predilecție de traci, chiar cuvîntul, de împrumut în limba latină, ar fi tracic [48] (poate același cuvînt și în limba dacică [49]). Cu aceeași armă se sinucide Decebal și în scena de pe bazoreliefuI stelei funerare a lui Tib. Claudius Maximus, de la Grammeni,

---

[43] Cuvîntul este de origine grecească și nu iraniană (A. Ernout, A. Meillet, *op. cit.*, p. 140); poetul se referă la sarmații iazygi, care probabil că foloseau o armă asemănătoare.

[44] Poetul sigur că se referă la sarmații răsăriteni, roxolanii.

[45] Populație necunoscută, dar, deoarece luptă cu *gaesum* (nota următoare), ar putea fi celtică; s-ar putea avea în vedere populația **Magetae*, dedusă din Caesar, *Bell. Gall.*, I, 31, *Admagetobrigae*, din *Ad Magetobriga* (M. Jhm. *RE-PW*, I, 377).

[46] A. Ernout, A. Meillet, *op. cit.*, p. 265.

[47] Intervine o neconcordanță între calitatea de *dacensis* = *falcarius* și imaginea gladiatorului de pe stela funerară de la Tomis (cea mai clară reproducere fotografică la I. Stoian, *op. cit.*, p. 354, pl. L), în care, *Scirtus Dace(n)sis* ține un *tridens* și un *pugio* în mîna stîngă, care sînt caracteristice pentru un *retiarius*; la fel și *manica* pe brațul stîng, *galerus* pe umărul stîng, *subligaculum, balteus* și *fasciae*, ce se văd bine în imagine, sînt obișnuite pentru un *retiarius* (G. Lafaye, *op. cit.*, p. 1585—1586), în schimb îi lipsește *rete* „plasa“ în mîna dreaptă. În mîna dreaptă, *Scirtus* ține o armă (nu este însă un *gladius* cum s-a crezut) de o formă rar întîlnită, care, în loc de tăiș în formă de lamă obișnuită, are trei lame (?) sau trei tije (?) fără vîrf, de lungimi diferite (L. Robert, *Les gladiateurs*, p. 104, nr. 44, pl. IV; p. 232, nr. 296, pl. XX; p. 236, nr. 300, pl. V). Desigur că această curioasă armă nu poate fi o **daca*. Există însă cazuri cînd un *retiarius* nu este obligat să lupte cu armele specifice acestei categorii de gladiatori; astfel, se cunosc cazuri, cînd un *retiarius* în loc de *tridens* ține o *hastă* (G. Lafaye, *ibidem*). Dar, în același timp, un gladiator putea să aibă două specialități, astfel: ILS, 5097, *Hylas dymacherus sive assidarius.* S-ar putea deci, ca și *Scirtus* să fie gladiator cu două specialități: *dacensis* = *falcarius* dar și *retiarius*.

[48] Nota 37.

[49] Ar fi posibil, ca numele lui *Comosicus*, rege dac, urmaș al lui *Burebista* (Iordanes, *Getica*, 73), să fie format din *Como-* și *sica(?)*.

din Macedonia [50]. Poate tot aici ar fi de amintit *cultro Getico* „cu un pumnal getic“, cu care a fost omorît comandantul roman Cyrillus din ordinul lui Vitalianus, în anul 514 (Marcellinus Comes, *Chronicon*, 514, 5); 2° tot pe Coloana lui Traian, se văd săbii încovoiate, ceva mai lungi (soclul Coloanei şi scenele: LXXII, LXXVIII, XCV, XCVI, CLI), pe care noi le identificăm cu *dacula* din glosar [51]; 3° tot în scenele Coloanei, se văd săbii dacice încovoiate foarte lungi (scenele: LXVI, CXLIV), care sînt de identificat cu **dacae* [52]. Aceeaşi sabie, mînuită cu ambele mîini, se vede şi pe metopele monumentului-trofeu de la Adamclisi [53], ca şi pe monumentul primipilarului Sex. Vibius Gallus din *leg. XIII Gemina*, care doboară în luptă doi daci purtători ai acestei arme [54]. S-ar putea ca tot o asemenea armă să fi avut în vedere Claudianus, XXVIII, 335, în versul *Dacica ... fregerat Ulpius arma*.

Vechimea gladiatorilor luptători cu **daca* sau *daculum* ar putea fi de la o mare reprezentare de circ sau amfiteatru, cînd ar fi fost expuşi numeroşi prizonieri de război de neam dacic pentru a se înfrunta între ei sau cu captivi din alt neam [55]. Un sîngeros spectacol de acest gen, aminteşte Dio Cassius, LI, 22, 6, cînd, cu prilejul consacrării sanctuarului lui C. Iulius Caesar de către Augustus, în anul 29 î. e. n., au fost puşi să lupte daci cu suebi — Δακοί τε καὶ Σουῆβοι ἐμαχέσαντο. În *Curiosum Urbis Regionum* şi în *Notitia Regionum Urbis*, se aminteşte despre un *ludus Dacicus* [55] „şcoala dacică de gladiatori“ de la Roma, construită sub Domiţian [57], probabil în urma capturării de prizonieri din Dacia. După primul război dacic, în anul 103, Traian, ne informează Dio Cassius, LXVIII, 10, 2, dădu reprezentări cu lupte de gladiatori, iar după cel de al doilea război, spune tot Dio Cassius, LXVIII, 15, 1, spectacolele au durat, în total, 123 de zile, în care au fost ucise 11.000 de fiare sălbatice şi au luptat 10.000 de gladiatori. După *Fasti Ostienses*, au fost mai multe lupte de gladiatori, prezidate şi organizate de Traian, începînd din vara anului 107, încheindu-se la 1 nov. 109, în total 117 zile, în care s-au înfruntat 2 941 perechi, adică 5 882 de

---

[50] M. P. Speidel, *Journal Roman Studies*, LX, 1970, p. 142 şi urm., pl. XIII. În săpăturile arheologice din cetăţile şi aşezările dacice, au fost aflate numeroase *sicae* de diferite mărimi.

[51] Un exemplar aflat în unul din depozitele de unelte dacice de fier de pe terasa VIII de la Grădiştea Muncelului (C. Daicoviciu, *Studii şi cercetări de Istorie veche*, IV, 1—2, 1953, p. 169, 171, fig. 22 a; H. Daicoviciu, *Dacii*, Bucureşti, 1972³, p. 236).

[52] V. Pârvan, *Getica*, p. 497—498, 506 şi urm., fig. 341, 342; H. Daicoviciu, *ibidem*.

[53] F. B. Florescu, *Monumentul de la Adamklissi*, Bucureşti, 1961², p. 426, şi urm. (metopele: XVI—XVIII, XX, XXII, XXXIII—XXXV, XXXVII); idem, *Das Siegesdenkmal von Adamklissi — Tropaeum Traiani*, Bucureşti-Bonn, 1965, p. 417 şi urm. (aceeaşi numerotare a metopelor).

[54] CIL, III, 14187³ (= 13648 = 6984); ILS, 2663; I. I. Russu, *Acta Musei Napocensis*, VIII, 1971, p. 531—537.

[55] Tot în urma unor strălucite victorii şi capturări a numeroşi prizonieri, au apărut gladiatorii *Samnites, Galli, Thraci, essedarii* pe arenele amfiteatrelor romane (G. Lafaye, *DA*, II 1, p. 817; idem, *DA*, II, 2, p. 1576—1577, 1584—1585, 1587—1588).

[56] H. Jordan, *Topographie der Stadt Rom im Altertum*, II, Berlin, 1871, p. 23—25, 544.

[57] H. Jordan, *op. cit.*, p. 32, 133—134; H. Jordan, Ch. Huelsen, *Topographie der Stadt Rom im Altertum*, I, Berlin, 1907², p. 299.

luptători [58]. Anterior, în anul 106, viitorul împărat, Hadrian, organizează și prezidează un măreț spectacol, cu lupte de gladiatori, în cinstea victoriei obținute de Traian în Dacia [59]. La fel, în anul 109, Traian mai organizează și prezidează o *naumachia* „luptă navală de gladiatori", timp de șase zile, în care s-au înfruntat 127 perechi, adică 254 persoane și care se încheie la 24 nov. 109 [60]. Sau asemenea spectacole, cu o atît de mare mulțime de luptători, se puteau organiza numai în urma capturării unor numeroși prizonieri daci, obligați să lupte între ei [61]. Un ultim spectacol, la care probabil că au participat tot captivi daci (în majoritate), a avut loc în anul 113, în care au luptat 1 202 perechi, adică 2 404 gladiatori [62].

Cu toate acestea, din știrile pe care le deținem, luptele de gladiatori cu sabia dacică nu au devenit populare la Roma, dar, din inscripția lui *Scirtus Dace(n)sis* putem deduce că ele au fost căutate în orașele grecești de pe coasta de apus a Pontului Euxin și, probabil, în unele orașe din vestul Asiei Mici [63].

Sabia recurbată dacică a fost folosită și de soldații unor unități auxiliare ale armatei romane. Faptul este scos în evidență de inscripția de la *Camboglanna*, din nordul provinciei Britania, cu unitatea *coh. I Aelia Dacorum milliaria* [64], formată la început din daci [65] și care folosea sabia curbă dacică ; pe monumentul epigrafic, alături de textul inscripției, se vede sculptată această armă [66]. S-ar putea însă, ca în anii 218—222, de cînd datează monumentul [67], sabia curbă dacică să fi devenit doar emblema cohortei și, mai puțin probabil, că soldații unității să mai fi fost recrutați dintre dacii ce mai foloseau vechea lor armă. Totuși, în CGL, III, 298, 21 (în

---

[58] A. Degrassi, *Inscriptiones Italiae. Fasti et elogia*, XIII, 1, Roma, 1947, p. 195, fragm. XXI—XXII și p. 227 ; L. Vidman, *Fasti Ostienses*, Praga, 1957, p. 19, 59—60 ; E. M. Smallwood, *Documents illustrating the Principates of Nerva, Trajan and Hadrian*, Cambridge, 1966, p. 31.

[59] A. Degrassi, *op. cit.*, p. 227 ; L. Vidman, *op. cit.*, p. 59—60; cf. L. Perret, *Essais sur la carrière d'Hadrien jusqu'à son avenément à l'empire*, Paris, 1935, p. 91—92.

[60] Nota 58.

[61] G. Lafaye, *DA*, II, 2, p. 1576—1577 ; K. S. Painter, *British Museum Quarterly*, XXXIII, p. 126.

[62] Nota 58. Probabil că această soartă au avut-o cei 50.000 (?) de captivi daci (numărul, deși redus, binențeles, că nu este cel real), pe care i-a ridicat Traian după războaiele dacice, σὺν τοῖς ὅπλοις „cu armele (lor)", Criton, *Getica*, la Ioannes Lydus, *De mag.*, II, 28 (F. Jacoby, *Die Fragmente der griechischen Historiker*, II B, Leiden, 1925, p. 931 ; FHDR, I, p. 506—507 ; I. I. Russu, *Studii Clasice*, XIV, 1972, p. 117—118); pentru problema captivilor daci, a se vedea constatările lui A. Bodor, *Acta Antiqua Philippopolitana. Studia historica et philologica*, Sofia, 1963, p. 45—52 ; idem, *Acta Musei Napocensis*, I, 1964, p. 137—162.

[63] L. Robert, *Istros*, I, 1934, p. 214—215, fig. 2. stela gladiatorului Ἴστρος πά(λος πρῶτος) provenită fie de la Aphrodisias fie de la Tralles, despre care autorul spunea, „j'incline à croire qu'il venait de cette région", adică din regiunea Dunării dobrogene ; idem. *Les Gladiateurs*, p. 167—168, nr. 151, pl. IX ; după echipament și scut, *Istros* este un *thrax*, dar arma de atac este mai degrabă un *daculum* decît o *sica*.

[64] CIL, VII, 838 ; R. G. Collingwood, R. P. Wright, *The Roman Inscriptions of Britain*, I, Oxford, 1965, nr. 1914, sub *Modio Iulio leg. Aug. pr. pr. coh. I Ael. D(a) c (orum) cui praeest M. Cl. Menander trib.*

[65] C. Cichorius, *RE-PW*, IV, 278—279.

[66] B. Mitrea, *Revista Istorică Română*, IX, 1939, p. 264—270 ; M. Macrea, *Anuarul Institutului de Studii Clasice*, V, 1944—1948, p. 389.

[67] M. Fluss, *RE-PW*, XV, 2331—2332 ; R. G. Collingwood, R. P. Wright, *ibidem*, *Modius Iulius* este dovedit ca fiind guvernator al Britanniei inferior în anul 219.

capitolul terminologiei militare), δρεπανηφόροι este tradus prin *falacarius* (ca şi CGL, V, 294, 15 şi 362, 13, *falcarius falcem gerens*), ceea ce ar demonstra că dotarea unor unităţi cu *falces* „săbii curbe dacice" a mai dăinuit o oarecare vreme în cadrul armatei romane.

Al treilea cuvînt, derivat din numele etnic al dacilor, pătruns în limba latină, este numele unei plante medicinale, δακίσκα, menţionat numai la Dioscurides, *De materia medica*, IV, 131, ed. M. Wellmann, II, p. 276 (= FHDR, I, p. 384—385): κατανάγκη. după care urmează alte opt variate denumiri greceşti ale plantei şi apoi, Ῥωμαῖοι ἕρβα φιλίκλα, οἱ δὲ δατίσκα, οἱ δε Ἰόβις μάνους, Δάκοι καρωπίθλα. Deci numele roman al plantei (identificată cu *solanum dulcamara* „viţă sălbatică" (?), „Engelsüss"), era *herba filic(u)la* sau *Iovis manus*, dar şi *datisca*. Dar δατίσκα nu poate fi decît δακίσκα *(herba dacisca)*, plantă medicinală bine cunoscută (sub καρωπίθλα) şi folosită de către daci [68]; confuzia între *c* şi *t* este frecventă în texte. Adjectivul *dacisca*, derivat din *Daca*, trebuie că a devenit uzual în Dacia, încă în sec. II, de îndată ce, în prima jumătate a sec. III, găsim nume de persoane cu cognomenul *Daciscus* [69].

ABREVIERI

Ann. Ep = *Année Epigraphique*, Paris.
CGL = *Corpus Glossariorum Latinorum*, ed. G. Loewe, G. Goetz, Leipzig-Teubner, 1888.
CIG = *Corpus Inscriptionum Graecarum*, ed. A. Boeckh, Berlin, 1828.
CIL = *Corpus Inscriptionum Latinarum*, Berlin, 1877.
DA = *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines*, Ch. Daremberg, Edm. Saglio, Edm. Pottier, Paris.
Du Cange, Glossarium = Du Cange, *Glossarium mediae et infimae Latinitatis*, Niort, 1883.
FHDR, I = *Fontes ad Historiam Dacoromaniae pertinentes*, I — *Izvoare privind istoria României*, I, ed. Vl. Iliescu, V. Popescu, Gh. Ştefan, Bucureşti, 1964.
IGR = *Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes*, Paris 1901.
ILS = H. Dessau, *Inscriptiones Latinae Selectae*, Berlin, 1892.
RE — PW = *Real—Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, Pauly, Wissowa, Kroll, Mittelhaus, Ziegler, Stuttgart, 1893.
TLL = *Thesaurus Linguae Latinae*, Leipzig-Teubner, 1900.
TLLex = Aeg. Forcellini, *Totius Latinitatis Lexicon*, Prati.
TLLOn = *Thesaurus Linguae Latinae. Onomasticon*, Leipzig-Teubner, 1909.
ZRP = *Zeitschrift für Romanische Philologie*, Berlin.

catal. = catalan.
fr. = francez.
gasc. = gasconez.
goth. = gothic.
i. -e. = indo-european.
irl. = irlandez.
lyon. = lyonez.
neap. = neapolitan (napolitan).
piem. = piemontez.
port. = portughez.
prov. = provensal.
sav. = savoiard.

---

[68] D. Detschew, *op. cit.*, p. 549; I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, Bucureşti, 1967², p. 46, 97.

[69] Lactantius, *De mort. pers.*, XXVII, 8, *imperium.. Daciscum*; Hist. Aug., *vita Aureliani*, 38, 4, *Daciscorum*; idem, *vita Claudii*, 17, 3, *Daciscianis*; *Notitia Dign.*, *Or.*, XL, 21, *Dacisci*; *ibidem*, XLII, 24, 28, *Daciscorum*; CIL, III, 7573; VI, 3320, *Daciscus*; CIL, V, 6244, *Dacisqus*; CIL, V, 1047, *Dacisco*; CIL, VI, 2605, *Dacisca*; CIL, III, 5218, *Daccisca*; CIL, V, 3372, *Daciscis*. În inscripţia CIL, VIII, 5349, *praeposito vexillat(ionibus) Daciscis*, comanda se plasează spre sfîrşitul sec. II, iar o altă inscripţie din *Drobeta* (D. Tudor, *Oltenia Romană*, Bucureşti, 1968³, p. 489 nr. 50), cu numele lui *Iul. Daciscus*, începînd cu anii de domnie ai lui Septimiu Sever.

ital.	= italic (antic).	span.	= spaniol.
lat.	= latin.	v catal	= vechi catalan.
lat. pop.	= latin popular.	v. fr.	= vechi francez.

LE GLADIATEUR ΣΚΙΡΤΟΣ ΔΑΚΗΣΙΣ DE TOMI

Résumé

Le nom de *Skirtos Dake(n)sis*, sur l'inscription de la stèle funéraire de Tomi, a été expliqué comme étant d'origine illyre, qui a été colonisé dans la *provincia Dacia* d'où il est arrivé et s'est établi en Mésie inférieure. Mais il est peu probable que par *Dake(n)sis* on sous entendrait *Dacia* dans le sens de *domicilium* ou *origo*. D'après notre opinion, *Dake(n)sis* signifie plutôt une certaine spécialisation du gladiateur, c'est-à-dire un combatant avec une **daca*, arme spécifique aux Daces. Le nom de **daca*, avec la signification de „poignard", „épée courte", s'est conservé dans certaines langues romanes de l'Occident latin (voir notes 35, 40).